

INNOVATIVE
WORLD

ISSN: 3030-3079

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

SHARQ AKADEMIK VA KO'P TARMOQLI
TADQIQOTLAR JURNALI

Scientific Journal

2026/6

www.innoworld.net

+998 33 5668868

ORIENTAL JOURNAL OF ACADEMIC AND MULTIDISCIPLINARY RESEARCH

Volume 4, Issue 6
2026

Journal has been listed in different indexings

Google Scholar

doi[®] digital object identifier

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

OpenAIRE

Academic Resource Index
ResearchBib

Directory of Research Journals Indexing

The official website of the journal:
www.innoworld.net

Uzbekistan-2026

TEXNOGEN MADANIYAT VA UNING XUSUSIYATLARI

Yunusova Nasiba Sharifovna

falsafa fanlari nomzodi, dotsent,

Toshkent davlat transport universiteti

nasiba.yunusova.1968@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada texnogen madaniyat tushunchasi, uning shakllanish omillari va zamonaviy jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqotda texnologiyalarning inson tafakkuri, madaniy qadriyatlar va ijtimoiy munosabatlarga ta'siri o'rganildi. Shuningdek, texnogen sivilizatsiyaning asosiy xususiyatlari sifatida raqamlashtirish, axborotlashuv, virtual kommunikatsiya va texnologik ratsionalizm kabi masalalar yoritildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, texnogen madaniyat inson hayotini yengillashtirish bilan bir qatorda, ma'naviy qadriyatlar transformatsiyasi, ekologik muammolar va insonning texnologiyalarga qaramligi kabi yangi ijtimoiy-falsafiy muammolarni ham yuzaga keltirmoqda.

Kalit so'zlar: texnogen madaniyat, texnogen sivilizatsiya, texnologiya, raqamli madaniyat, globallashtirish, axborot jamiyati, texnologik ratsionalizm.

Аннотация. В данной статье анализируются понятие техногенной культуры, факторы её формирования и роль в развитии современного общества. Особое внимание уделяется влиянию технологий на человеческое мышление, культурные ценности и социальные отношения. Исследуются такие особенности техногенной цивилизации, как цифровизация, информатизация, виртуальная коммуникация и технологический рационализм.

Ключевые слова: техногенная культура, техногенная цивилизация, технологии, цифровая культура, глобализация.

Abstrac. This article examines the concept of technogenic culture, the factors of its formation, and its role in the development of modern society. The study investigates the impact of technologies on human thinking, cultural values, and social relations. Particular attention is paid to digitalization, informatization, virtual communication, and technological rationalism as the main characteristics of technogenic civilization.

Keywords: technogenic culture, technogenic civilization, technology, digital culture, globalization.

Kirish. XXI asr insoniyat taraqqiyotida texnologiyalar hal qiluvchi omilga aylandi. Ilmiy-texnik taraqqiyot natijasida inson hayotining deyarli barcha sohalari raqamli va texnologik tizimlar bilan bog'lanib qoldi. Bu jarayon natijasida "texnogen madaniyat" deb ataluvchi yangi madaniy muhit shakllandi. Texnogen madaniyat inson hayotining texnologiyalar asosida qayta qurilishi va jamiyatda texnikaga tayangan yangi qadriyatlar tizimining shakllanishi bilan xarakterlanadi (Kashkarov, 2018). Zamonaviy tadqiqotchilar texnogen sivilizatsiyani insonning tabiat ustidan hukmronlik qilishga intilishi bilan bog'laydilar. V. S. Stepinning fikriga ko'ra, texnogen sivilizatsiya ratsional tafakkur, ilm-fan va texnologiyalarning jamiyat rivojida markaziy o'rin egallashi bilan ajralib turadi (Stepin & Kuznetsova, 1994). Bu jarayon ayniqsa industrial va

postindustrial jamiyatlarda yaqqol namoyon bo'ldi. Bugungi kunda internet, sun'iy intellekt, raqamli kommunikatsiyalar va virtual muhit inson hayotining ajralmas qismiga aylanmoqda. Shu sababli texnogen madaniyatning mohiyati va xususiyatlarini o'rganish zamonaviy falsafa, sotsiologiya va madaniyatshunoslikning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur tadqiqotning maqsadi texnogen madaniyat tushunchasi, uning shakllanish omillari hamda asosiy xususiyatlarini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilishdan iborat.

Adabiyotlar tahlili va metodlar. Mazkur tadqiqot sifat jihatidan tavsiflovchi (*qualitative descriptive*) tadqiqot metodologiyasiga asoslandi. Ushbu metodologiya texnogen madaniyat kabi murakkab ijtimoiy-falsafiy hodisalarni chuqur tahlil qilishda samarali yondashuv hisoblanadi. Tadqiqot davomida texnogen madaniyat, texnogen sivilizatsiya, raqamli madaniyat va texnologik taraqqiyotning inson hayotiga ta'siri bilan bog'liq ilmiy manbalar o'rganildi. Xususan, falsafa, madaniyatshunoslik, sotsiologiya va media tadqiqotlari yo'nalishidagi monografiyalar, ilmiy maqolalar hamda nazariy tadqiqotlar tahlil qilindi. Tadqiqotning nazariy asosini V. S. Stepin, A. M. Kashkarov, E. S. Demidenko, Neil Postman va M. Combi kabi olimlarning ishlari tashkil etdi. Ushbu olimlarning qarashlari texnogen madaniyatning shakllanishi, texnologik ratsionalizm, virtual kommunikatsiya va globallashtirish jarayonlarini tushuntirishda muhim metodologik asos vazifasini bajardi. Kashkarov (2018) texnogen madaniyatni industrial taraqqiyot mahsuli sifatida talqin qiladi. Olimning fikricha, texnologiyalar nafaqat ishlab chiqarish tizimini, balki insonning dunyoqarashi va ijtimoiy munosabatlarini ham tubdan o'zgartiradi. Texnika inson hayotining barcha sohalariga kirib borishi natijasida jamiyatda yangi qadriyatlar tizimi shakllanadi. Shu sababli texnogen madaniyat zamonaviy jamiyatning ajralmas tarkibiy qismi sifatida namoyon bo'ladi. Stepin va Kuznetsova (1994) esa texnogen sivilizatsiyani ilmiy tafakkur va ratsionalizmga asoslangan sivilizatsion model sifatida baholaydilar. Ularning ta'kidlashicha, texnogen sivilizatsiyada inson faoliyatining asosiy mezonlari samaradorlik va ilmiy asoslanganlik hisoblanadi. Bu esa texnologik taraqqiyotning doimiy ravishda jadallashuviga olib keladi. Shuningdek, Combi (2016) raqamli texnologiyalarning madaniyat transformatsiyasiga ta'sirini o'rganib, virtual kommunikatsiya va internet madaniyatining yangi ijtimoiy muhitni shakllantirayotganini qayd etadi. Olimning fikricha, raqamli texnologiyalar tufayli insonlarning muloqot shakllari, axborotni qabul qilish usullari va madaniy qarashlari sezilarli darajada o'zgargan. Neil Postman (1992) esa texnologik taraqqiyotning salbiy jihatlariga e'tibor qaratadi. U "technopoly" tushunchasi orqali texnologiyalarning inson ongi va madaniyati ustidan hukmronlik qilish xavfini ko'rsatadi. Olimning fikricha, texnologiyalar haddan tashqari ustuvorlik kasb etsa, insoniy qadriyatlar va ma'naviy mezonlar zaiflashishi mumkin.

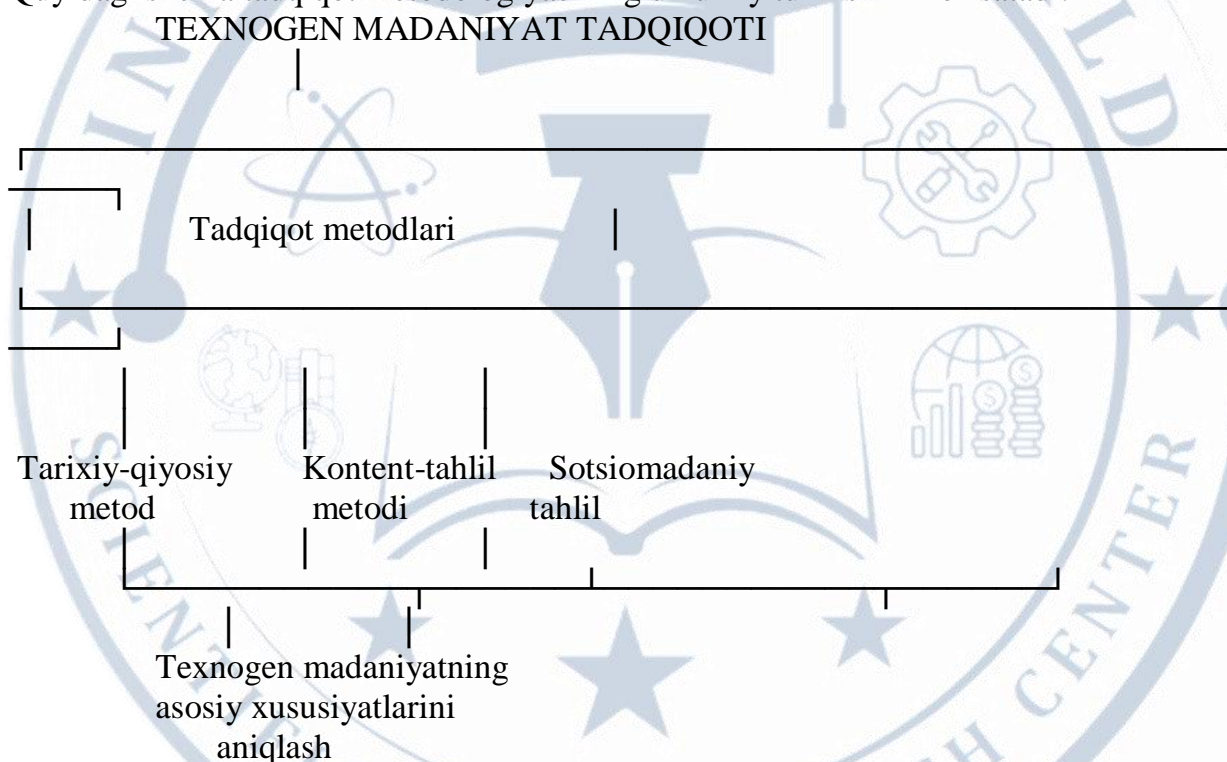
Tahlil jarayonida bir nechta ilmiy metodlardan foydalanildi:

1. **Tarixiy-qiyosiy metod** – texnogen madaniyatning shakllanish bosqichlari va industrial jamiyatdan raqamli jamiyatga o'tish jarayonini o'rganishda qo'llanildi.
2. **Kontent-tahlil metodi** – ilmiy maqola va nazariy manbalardagi asosiy tushunchalar, jumladan "texnologik ratsionalizm", "raqamli madaniyat", "virtual kommunikatsiya" va "axborotlashuv" kabi kategoriyalarni aniqlash va tizimlashtirishda ishlatildi.
3. **Sotsiomadaniy tahlil** – texnologiyalarning inson tafakkuri, ijtimoiy munosabatlar va madaniy qadriyatlarga ta'sirini baholashda qo'llanildi.

Quyidagi jadvalda tadqiqot davomida foydalanilgan asosiy olimlar va ularning texnogen madaniyatga oid qarashlari umumlashtirilgan:

Olim	Asosiy g‘oya	Texnogen madaniyatga oid qarashi
V. S. Stepin	Texnogen sivilizatsiya	Ratsional tafakkur va ilm-fan ustuvorligi asosida shakllangan jamiyat modeli
A. M. Kashkarov	Texnogen madaniyat	Industrial taraqqiyot mahsuli bo‘lgan madaniy tizim
E. S. Demidenko	Texnologik rivojlanish	Texnologiyalar ma’naviy qadriyatlarga ta’sir ko‘rsatadi
M. Combi	Raqamli madaniyat	Virtual kommunikatsiya yangi madaniy muhitni shakllantiradi
Neil Postman	“Technopoly” nazariyasi	Texnologiyalar inson ongi ustidan hukmronlik qilishi mumkin

Quyidagi sxema tadqiqot metodologiyasining umumiy tuzilishini ko‘rsatadi:

Shunday qilib, tadqiqot metodologiyasi texnogen madaniyatning nazariy asoslarini tizimli ravishda tahlil qilish, uning zamonaviy jamiyatdagi o‘rni va ta’sirini aniqlash imkonini berdi.

Natijalar va muhokama. Texnogen madaniyat — bu texnologiyalar ta’sirida shakllangan madaniy muhit bo‘lib, unda ilm-fan va texnika jamiyat taraqqiyotining asosiy harakatlantiruvchi kuchiga aylanadi. Bu madaniyat turida inson faoliyatining asosiy maqsadi samaradorlik va ratsionallik hisoblanadi (Stepin & Kuznetsova, 1994). Texnogen madaniyatning shakllanishi industrial inqilob bilan bevosita bog‘liqdir. XVIII–XIX asrlarda sanoat va mashina ishlab chiqarishining rivojlanishi insonning tabiatga munosabatini o‘zgartirdi. Texnika nafaqat ishlab chiqarish vositasi, balki madaniy taraqqiyotning asosiy elementiga aylandi. Texnogen madaniyatning muhim xususiyatlaridan biri texnologik ratsionalizm hisoblanadi. Bu tushuncha inson

faoliyatining texnologiya va hisob-kitoblarga asoslangan holda tashkil etilishini anglatadi. Ratsionalizm natijasida inson qarorlari ko'proq statistik ma'lumotlar va algoritmlarga tayana boshladi (Avlakulov, 2023). Zamonaviy raqamli jamiyatda insonning kundalik hayoti texnologiyalar bilan chambarchas bog'lanib qolmoqda. Masalan, sun'iy intellekt, avtomatlashtirilgan tizimlar va raqamli platformalar inson mehnatini yengillashtirmoqda. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi texnogen madaniyatning asosiy belgilaridan biri hisoblanadi. Internet va ijtimoiy tarmoqlar insonlarning muloqot shakllarini o'zgartirdi. Combi (2016) raqamli kommunikatsiyalar global madaniy muhitni shakllantirganini ta'kidlaydi. Raqamlashtirish natijasida virtual madaniyat paydo bo'ldi. Onlayn ta'lim, masofaviy ish va virtual muloqot inson hayotining muhim qismiga aylandi. Bu jarayon ayniqsa pandemiya davrida yanada tezlashdi. Texnogen madaniyat globallashtirish bilan uzviy bog'liqdir. Texnologiyalar dunyoni yagona axborot makoniga aylantirdi. Bugungi kunda turli davlatlar madaniyatlari internet orqali o'zaro ta'sirga kirishmoqda. Shu bilan birga, globallashtirish milliy madaniy qadriyatlarga ham ta'sir ko'rsatmoqda. Ayrim tadqiqotchilar bu jarayonni madaniy unifikatsiya deb baholaydilar. Postman (1992) texnologiyalar inson madaniyatini nazorat qiluvchi kuchga aylanishi mumkinligini ta'kidlaydi. Texnogen madaniyatning ijobiy jihatlari bilan bir qatorda salbiy oqibatlar ham mavjud. Eng avvalo, insonning texnologiyalarga ortiqcha qaramligi muammosi paydo bo'lmoqda. Raqamli muhit insonlarning real ijtimoiy munosabatlarini qisqartirmoqda. Demidenko (2016) texnogen taraqqiyot ma'naviy qadriyatlar inqiroziga sabab bo'lishi mumkinligini ta'kidlaydi. Shuningdek, ekologik muammolar ham texnogen sivilizatsiyaning asosiy salbiy natijalaridan biri hisoblanadi. Industrial ishlab chiqarish, atmosfera ifloslanishi va tabiiy resurslarning kamayishi global ekologik muammolarni keltirib chiqarmoqda. Bu esa texnologiya va tabiat o'rtasidagi muvozanatni saqlash masalasini dolzarb qilib qo'yarmoqda. Virtual muhit inson psixologiyasiga ham kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar insonning shaxsiy hayoti va dunyoqarashini o'zgartirmoqda. Ayrim tadqiqotchilar bu holatni "raqamli yolg'izlik" fenomeni sifatida izohlaydilar. Shu bilan birga, texnologiyalar inson imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Masalan, onlayn ta'lim va raqamli platformalar ilm-fan rivojiga yangi imkoniyatlar yaratdi.

Xulosa qilib aytganda, texnogen madaniyat zamonaviy jamiyat taraqqiyotining muhim qismi hisoblanadi. U texnologiyalar, ilm-fan va raqamli kommunikatsiyalar asosida shakllangan yangi madaniy tizimdir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, texnogen madaniyatning asosiy xususiyatlari texnologik ratsionalizm, axborotlashuv, globallashtirish va virtual madaniyat bilan belgilanadi. Shu bilan birga, texnologiyalarning jadal rivojlanishi ekologik muammolar, ma'naviy qadriyatlar transformatsiyasi va insonning raqamli muhitga qaramligi kabi yangi muammolarni ham yuzaga keltirmoqda. Kelajakda texnologiyalar yanada rivojlanishi bilan texnogen madaniyatning inson hayotiga ta'siri kuchayib boradi. Shu sababli texnologiyalar va insonparvarlik qadriyatlari o'rtasidagi muvozanatni saqlash zamonaviy jamiyatning muhim vazifalaridan biri bo'lib qoladi.

ADABIYOTLAR RO'YXAT

1. Avlakulov, A. M. Evolution of views on technogenic civilization // *International Journal of Social Science Research and Review*. – 2023. – Vol. 6(2). – P. 112–118.

2. Combi, M. Cultures and technology: An analysis of some of the changes in progress // *The Influence of Technology on Culture*. – Springer, 2016. – P. 3–23.
3. Demidenko, E. S. The concept of technogenic social development // *SHS Web of Conferences*. – 2016. – Vol. 28. – P. 01025.
4. Green, L. *Technoculture: From Alphabet to Cybersex*. – Australia: Allen & Unwin, 2002. – 256 p.
5. Kashkarov, A. M. Техногенная культура: понятие и этапы формирования // *CyberLeninka*. – 2018.
6. Postman, N. *Technopoly: The Surrender of Culture to Technology*. – New York: Vintage Books, 1992. – 222 p.
7. Socio-cultural dynamics of technogenic civilisation // *Belarusian State University Journal of Philosophy and Psychology*. – 2023. – No. 2. – P. 44–53.
8. Stepin, V. S., & Kuznetsova, L. F. *Scientific View of the World in the Culture of Technogenic Civilization*. – Moscow, 1994. – 287 p.
9. Technogenic civilization and culture: The main trends // *Science and Pedagogy*. – 2022.

